

Maria Kyrka.

borgerskap, att det efter hans död år 1804 lät uppsätta hans byst i börssalen. Skalderne Stagnelius och Nicander ligga äfven här vid hvarandras sida, men ingen marmorvård utmärker deras hvilorum.

Utom slottskapellet, till hvilket vi vid beskrifningen om slottet vilja återkomma, förrättas äfven gudstjenst hvarje söndag i flere, så väl på Söder- som Norrmalm belägna, välgörenhetsinrättningar och straffanstalter, såsom enkuset, garnisonssjukhuset, norra och södra korrektionsinrättningen, Stockholms läns cellfångelse m. fl., till ett antal af 12.

Andra märkliga Byggnader.

I Staden inom broarne:

1. *Slottet*. Såsom ofvanföre blifvit anfördt, anlade Birger Jarl Stockholms slott eller, såsom det då benämndes, Adelhuset, ehuru först hans son Waldemar inflyttade deruti. Efter all sannolikhet intog denna byggnad endast den plats, der nu lilla borggården är. Snart blef den likväl af hans efterträdare tillökad med den så kallade förborgen, eller det omfång nuvarande stora borggården intager, hvilken för detta ändamål måste påfyllas och jemnas till samma höjd med den förra, ett i sanning icke lätt arbete, då den var belägen 13 alnar lägre än Adelhuset. Alla dessa byggnader, med gråstensmurar af oftast 3 alnars tjocklek, bildade snart i förening med det fasta tornet Kärnan och grafvar, så djupa att fartyg kunde lägga till vid slottet, en nästan ointaglig fästning. Också, oaktadt de 20 belägringar slottet uthärdat, vet man det icke någonsin hafva blifvit intaget med storm, utan alltid genom hunger eller godvillig öfverenskommelse. Flera svåra eldsvådor, såsom 1330 och 1419, öfvergingo emedlertid detsamma, vid hvilken sednare alla gamla handlingar och akter gingo förlorade, men alltid reste det sig åter långt praktfullare kring sin kärna. Carl Knutson och Sten Sture den äldre utvidgade och försedde det med nya tillbyggnader, men liksom nationen i så mångt hänseende, hade äfven denna borg Gustaf I att tacka för sin nyförvärfvade glans. Han lät med 55 alnar tillöka det förut 57 alnar höga tornet Kärnan, lät uppmura slottsgrafven, och bland annat var det äfven han, som 1548 lät uppbygga den prydliga slottsporten åt stadssidan. 1525 natten emellan söndagen och måndagen efter S:t Sigfridi kom väl elden lös på slottet, hvarvid sjelfva kungsmaket och söltkammaren afbrann, men Gustaf ersatte snart

Slottet.

genom rådhighet och verksamhet den betydliga förlust han vid detta tillfälle lidit. Det kolossala, redan så höga tornet Kärnan lät Johan III ytterligare år 1588 tillöka med 15 alnar och plantera 30 svåra stycken derpå, för att derifrån kunna bestryka strömmen samt kringliggande berg och höjder. Af den prydnad denne konung öfverst derpå lät uppsätta, blef det sedan dess kalladt Tre kronor. Härunder förmenas Eskilsmak varit beläget, märkvärdigt så väl derföre att dess 4 hvalf af 9 till 10 alnars höjd vid Gustaf I:s död varit så fyllde med silfvertackor, att dörren knappast kunnat öppnas, samt derföre, att sedan Erik XIV genom sitt omåttliga slöseri på den korta tiden af 8 år tömt dem, blef detta rum hans första fängelse. Härifrån skall han äfven gjort ett försök att fly och derföre afsågat ett jerngaller, men blifvit upptäckt och afförd till Åbo. Emedlertid förvarades ganska länge i Kammarkollegii förmak en tafva, hvaruti inom glas och ram var infattadt ett stycke jern med påskrift:

Anno 1568,

Då Konung Erich den XIV var i fängelse på Stockholms Slott, hafver han med egna händer afsågat denna Järngalra med ett stycke glas.

Detta jerngaller visas för närvarande bland Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens samlingar.

Konung Johan III, som med så mycken förkärlek omfattade allt hvad som rörde byggnadskonsten, och hvilken man har att tacka för upprättandet eller iståndsättandet af så många kyrkor och palätser, glömde naturligtvis icke sitt eget residensslott. Adelhuset blef då uppdraget till samma höjd, som det ännu hade vid slutet af 17:de århundradet. Lika med förborgen, hvilken förut varit så befastad, att den snart sagdt utgjort en serskild borg, lät han jemna nuvarande yttre borggården, samt i den förra uppföra och fullborda alla husen med sina koppartäckta torn, äfvensom han der lät inreda flera bekvämliga boningsrum med prydliga innantak och målningar. Praktfullast var dock den kyrka han 1577 lät uppföra. Det äldsta kapellet i slottet skall hafva varit vid uppgången till fordna rikssalen på norra sidan öster ut, men denna andra i vestra flygeln. Den pryddes med 10 marmorelare, tagne i Finland; ett gjutet galler af messing afskilde högchoret från den öfriga kyrkan, och 1588 befallde han att emellan hvarje fönster skulle uppsättas en stor cherubim af alabaster, men att ansigte och vingar kunde få vara af annat än detta dyrbara ämne, emedan de skulle förgyllas. De krig, i hvilka Carl IX var invecklad, hindrade honom att egna mycken omsorg åt fredens värf, men man känner dock att Gustaf Adolf låtit fortifera med den under hans faders regeringstid påbörjade byggnad, samt att han sjelf lät lägga grundvalen till nordöstra delen af slottet. Huru väl begagnadt utrymmet var och hvilken hoppyttring af byggnader här måste funnits,

kan dömmas deraf, att under Carl XI:s regering, utom hela kongliga familjen, äfven rum i slottet funnos för höfrätten, krigsrätten, kansliet jemte riksarkivet, kammarkollegium med dess arkiv, handelskollegium, äfvensom för riksmarskalken, öfverståthållaren, hofmarskalkar och den qvinliga personalen af hofstaten jemte hofbetjeningen. Men ej nog dermed, inom konungaborgen funnos derjemte kyrka, bibliotek, husgerådskammare, arkli- och rustkamrar med gevär för 40,000 man, apothek, kök och källare m. m. Utom slottsmurarne hade kronan endast att underhålla 4 träbroar, stallet, mynthuset, rännarbanan, hissarhuset på Waldemarsön eller nu mera Djurgården, trädgårdarne med sina plank samt slagtare-, bagare-, bryggehús och tvättstuga. Har detta slott varit vittne till många sorgliga händelser, såsom vi af det ofvanstående äfvensom af Stockholms historia sett, så har det äfvenledes skådat mångt storartadt uppträde, såsom kröningar, audienser m. m., men ock mångt glädtigt, hvartill kan räknas de praktfulla baletter drottning Christina der gaf, instiftandet af Amarantherorden eller värdskapet under Carl XI:s regering. Ett minne af Gustaf Adolfs och Ebba Brahes kärlekshandel var den ryktbara rutan, hvarpå den sednare, i öfvermåttet af sin glädje att vara älskad af den store konungen och möjligen äfven däråd af hoppet att bli förmäld med honom, ristat med en juvelsring följande ord:

Jag är förnöjd med lyckan min

Och tackar Gud för nåden sin;

men hvarunder den barska enkedrottningen, som af alla krafter motarbetade detta i hennes tycke så föga passande parti, tillade:

Det ena du vill, det andra du skall;

Så plär det mest gå i sådana fall.

Flera gånger under drottning Christinas regering var slottet i stor fara, såsom 1641 och året derpå. Förra gången kom elden lös i nya byggnaden, der Kammarkollegium då var, men man lyckades dock göra sig till mästare deraf, innan den hann sprida sig till andra delar. Den sednare eldsvådan utbröt samma afton som marggreffen af Baden anlände för att fira sin förmäling med prinsessan Christina Magdalena, samt i de våningar, som voro åt östra sidan, och tog så öfverhand, att ej mindre än 4 torn afbrunno och elden ej kunde släckas förrän påföljande dag. Drottningen sjelf flydde först till graf Pehr Brahes hus, men, då elden låg ditåt, ytterligare till fältherren greve De la Gardies nybyggda palats, som sjelft 183 år derefter skulle undergå samma öde, sedan det dessförinnan varit begagnadt såsom arsenal och dramatisk theater. Elden utbröt dock åter samma afton i slottet och gjorde stor skada i den papistiska kyrkan. 1648 den 15 Februari, just då drottningen skulle sätta sig till bords för att äta aftonmåltid, kom äfven elden lös straxt bredvid hennes egna rum, eller, såsom en gammal beskrifning derom

uttrycker sig, "i Fruentimbret", en eldsvåda som med möda släcktes. Som detta äfven var på östra sidan, så måste denna dels repareras, dels å nyo ombyggas, och grunden dertill blef äfven lagd under Carl Gustafs tid. Om slottets dåvarande utseende lemnar Whitelocke 1654 följande beskrifning:

"Slottet var betäckt med koppar. Det var mer att anmärka för den beqvämlighet, hvarmed hofvet der bor, än för dess utvärtes prydnad. Det var bygd nästan i fyrkant, dock tvenne emot hvarandra svarande sidor längre än de andra begge, af tegelsten och rappadt, för att gifva det utseende af sandsten, hvarpå man här i landet ej har mycken tillgång. Ingången på slottet var på norra sidan. Södra och östra sidorna voro bäst byggda, 4 våningar höga, men med små fenster. I vestra flygeln var kyrkan, 130 fot lång, med deremot svarande bredd, försedd med en myckenhet rödspräckliga marmorpelare af svensk art, vackra och väl polerade. Man såg der en myckenhet rum, de bästa efter landets bruk i andra våningen, och, ehuru det på intet vis var befästadt, såg man dock straxt, att det var ett kongl. palats."

År 1682 gjordes början med en ny slottsbyggnad efter dåvarande hofarkitekten Nicodemus Tessins ritning, och 3 år derefter var redan hela norra flygeln, tillika med en präktig slotts-kyrka, fullbordad. Hela denna praktfulla byggnad, äfvensom det gamla slottet, hvilket det fordrats århundraden att uppföra och hvarpå man kunde studera dessas serskilda smak i byggnadskonst, alla dessa äldre och yngre palatser, som kostat otroliga summor, skulle dock inom några timmar läggas i aska. Den 7 Maj 1697 var den olycksdiga dag, då en häftig våldeld, hvilken redan fått taga öfverhand, innan man kl. 2 e. m. märkte den, ödelade hela slottet med tornet Tre kronor och den nyss färdiga slottskyrkan. Sjelfva Carl XI:s lik, som ännu var kvar i samma rum der han den 5 April aflidit, räddades med möda af en behjertad drabant vid namn Mocklin, som nedbar det till drotset grefve Pehr Brahes hus, der det af en synnerlig ödets skickelse nedlades på det bord, hvarvid reduktionskommissionen hade hållit sina sammanträden. En icke mindre beklagansvärd olyckshändelse, än slottsbranden, var äfven en följd af denna eldsvåda. Flere hundrade fattige, som hungersnöden i landsorterna tvingat att söka hjälp i hufvudstaden, hade af den välgörande enkedrottning Hedvig Eleonora blifvit herbergerade i reparebanan på Skeppsholmen, hvarest hon dagligen åt dem lät utdela mat och dryck. Straxt vid slottsbrandens början afbrann bron som ledde ditöfver, och eldflingorne antände äfven snart reparebanan, hvaruti 30,000 skeppund hampa lågo upplagde och der desse fattige voro inneslutne, hvilka nu alla lefvande blefvo innebrände, emedan stormen var alltför stark att man med fartyg eller båtar kunde komma dem till undsättning.

Visserligen uppgjorde öfverintendenten Nicodemus Tessin med största skicklighet och omsorg nya planer till slottsbyggnad, hvilka äfven gillades af konungens förmyndare, men de snart utbrytande krigen, hvilka medtog alla tillgångar, förhindrade under hela Carl XII:s regering deras utförande. Några grundmurar lära likväl blifvit lagde af ryska och sachsiske krigsfångar. Först 1728 företogs åter, med understöd af allmän bevilning, den nya slottsbyggnaden. Då öfverintendenten greve Carl Gustaf Tessin, en son till Nicodemus, 1741 blef riksråd, öfverlemnade han slottsbyggnaden till baron C. Hårleman, som också 1753 fullbordade den, så att hofvet samma år kunde inflytta. 1734 lades af den ofvannämnde greve Tessin och 4 deputerade af rikets ständer grundstenen till de å yttre borggården uppförda halfrunda flyglar, hvartill han troligen lånat tanken af kolonnaderne vid S:t Peterskyrkan i Rom. Logården, så benämnd emedan fordomdags lejon, leoparder och andra vilda djur der blifvit förvarade, förändrades först 1793 till en rätt vacker parterr.

Det nuvarande slottskapellet är beläget på södra sidan midtför rikssalen och upptager tvenne våningars höjd. Predikstolen, öfverallt förgyld, hvilat på en grupp djur, emblemer af de 4 evangelisterne och gjutne i bly af direktör Meyer. Altaret, föreställande Christus i Gethsemane, är börjadt af Bouchardon, fortsatt af l'Archevesque och fulländadt af Sergel. Taket är prydt med målningar af Tarraval och Pasch. Ett serskildt rum på ena sidan af altaret med ett stort fönster inåt kapellet är inrättadt för den kongliga familjen, då den vill bevista gudstjensten. I detta kapell förrättas äfven Seraphimerordens dubbingar, hvarvid, utom den för alla riddare af svenska ordnar vanliga eden, att vårda och försvara evangeliska läran, riddarne af denna rikets högsta orden äfven åläggas förbindelsen att sörja för enkor, fader- och moderlösa samt fattiga och sjuka.

Midt emot slottskapellet och af samma storlek med detsamma är rikssalen belägen, äfven prydd med bildhuggerier af l'Archevesque och Sergel. På en upphöjning af några trappsteg placeras vid högtidliga tillfällen den silfverstol, rikskanslern Magnus De la Gardie förärade drottning Christina, för att allt framgent tjena till thron för svenska konungar. Kolossala stoder i hvit marmor af Gustaf II Adolf och Carl XIV Johan pryda nischerne på båda sidor derom. I nordöstra flygeln är Kongl. Bibliotheket inrymdt, som nu består af närmare 80,000 band, utom 4,000 handskrifter. Gustaf Adolf skänkte det dåvarande Kongl. Bibliotheket till Upsala Akademi vid dess pånyttfödelse, men under Carl X uppstod åter ett nytt. Vid den ofvannämnde stora slottsbranden blefvo 20,000 band lågornas rof, men af de 6,000 räddade bildades snart kärnan till ett nytt. År 1796, under hertig Carls af Södermanland förmyndareregering, inrättades åt

rymdes, samt har sedan dess varit upplåtet åt afdelningar af Kongl. Maj:ts kansli, såsom nedre justitierevisionen, justitiekanslersexpeditionen m. fl.; men sedan alla dessa, ifrån att vara spridde på åtskilliga ställen, fått sig ett enda hus anvisadt, har bergskollegium blifvit hitflyttadt. Från taket af detta hus utgår elektriska telegrafan till Upsala och Grisslehamn åt ena sidan, samt till Götheborg åt den andra, och derifrån till Helsingborg, samt ytterligare öfver Malmö och Lund efter all förmodan östra vägen uppåt, hvarigenom den kommer att famna den folkrikaste delen af Sverige. Kostnaderne för samtliga telegraflinierna till och med Helsingborg beräknades förslagsvis till 160,400 R:dr Banko.

4. *Öfverståthållarehuset* är ett värdigt monument af den störste arkitekt Sverige ägt, grefve Nicodemus Tessin. Så väl dess vackra façad, som dess gårdsrum, hvilket med sitt sköna perspektiv bäst bevisar hvad byggnadskonsten, äfven med ringa utrymme, förmår i en snillrik mans hand, förtjenar uppmärksamhet. Tvenne vackra plafonder finnas äfven här, hvaraf den ena målad på guldbotten, innehållande en mythologisk framställning af dagens 4 stunder. Grefve C. G. Tessin, en son till grundläggaren af detta hus, sålde det 1753 till borgmästaren Kjerrman, som året derpå afstod det till kronan. Vid 1765 års riksdag skänkte rikets ständer huset åt prins Carl, af hvilken hans broder, Gustaf III, år 1773 inlöste det. Denne konung öfverlät det sedan åt staden till boställe åt öfverståthållaren, hvilket det sedan dess varit. Öfverståthållareembetets kansli, eller det s. k. slottskansliet, hade serskildt ett hus vid Westerlånggatan, uppbygdt år 1805 af arkitekten professor Palmstedt, men ny lokal är numera för detta kansli beredd i stadens hus vid Myntgatan.

5. *Packhuset*, uppbygdt och inrättadt för utifrån kommande varors besigtigande och tullklarering, uppfördes i stället för det gamla, som 1785 nedrefs. Det fullbordades 1788, såsom en inskription öfver porten tillkännager. General-Tullstyrelsen har äfven i öfra våningen sina sessionsrum.

6. *Banken*. Sedan nuvarande bankohuset efter ritning af Nicod. Tessin år 1680 hunnit fullbordas, ditflyttades banken den 11 Februari ofvannämnde år från Oxenstjernska huset i Storkyrkobrinken. Det tillbyggdes 1707 och 1734, vid hvilket sednare tillfälle façaden åt Skeppsbron efter Hårlemans plan utfördes. På 1770-talet uppfördes det nya bankohuset, från början inrättadt till magasin och arkiver, men hvaruti nu äfven depositionsafdelningen har sitt säte. Genom båda bankohusen gå rör, som från en brunn under Jerntorget leda vatten äfven till de öfversta våningarne, för att, så mycket i människomakt står, skydda det dyrbara innehållet för eldsvådor.

Banken.

7. *Riksarkivet.* Detta vackra hus, beläget i hörnet af Slottsbacken och Skeppsbron, inköptes vid 1848 års riksdag af hofmarskalken friherre Ridderstolpes arfvingar till riksarkiv, hvarföre det äfven straxt derpå inreddes till detta behof och de

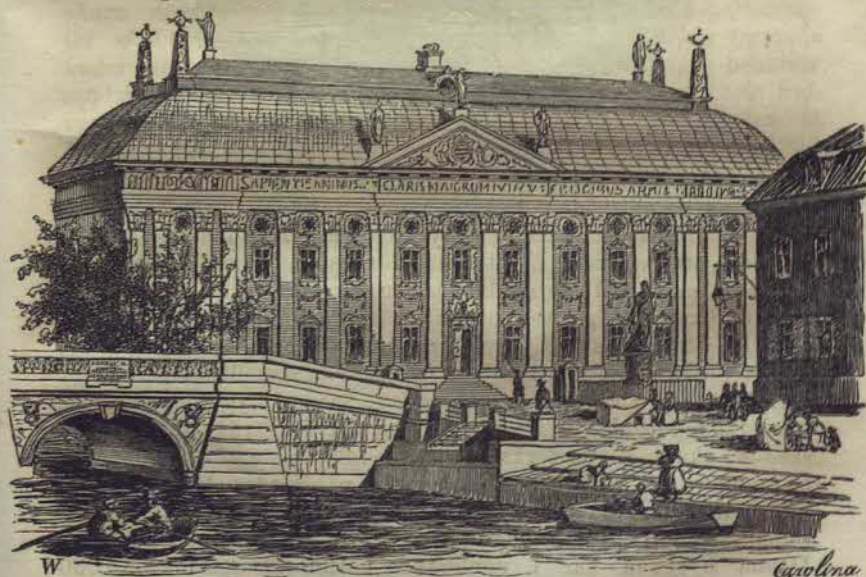

Riksarkivet.

betydliga samlingarne ditflyttades från slottet, der de förut varit förvarade. Andra våningen innehåller de under Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens vård ställda samlingar, jemte ett dithörande bibliotek af omkring 17,000 band och öfver 600 manuskripter.

8. *Posthuset*. Alltsedan år 1720, då detta hus af landshöfding Francs arfvingar uppläts åt kronan, har det varit begagnadt såsom posthus. 1761 tillökades det med en flygelbyggnad. 1792 började kronan af kamereraren Sahlström ett hus, som vid den stora ombyggnaden förenades med det förra, så att posthuset nu intager ett helt kvarter. Den nuvarande, år 1826 fullbordade, prydliga byggnaden har åt Lilla Nygatan en vacker façad, prydd med 4 marmorpelare och balkong. Den innehåller tillika boställe för general-post-direktören.

9. *Riddarhuset*. I början af 17:de århundradet anlades först ett riddarhus emellan Svartmangatan och Prestgatan, men detta, liksom ett, hvartill grundstenen år 1640 lades i den af Nils Slatte inköpte gård på Norrmalm, lärer icke kommit längre. 1648 inköptes den plats nuvarande Riddarhus intager af rikskansleren greve Axel Oxenstjerna, och sedan Carl Gustaf år 1655 utfärdat privilegier dertill, fortskred byggnaden efter den af De la Vallée upprättade ritning så raskt, att koppartaket redan 1662 kunde påläggas. Den vackra riddarhussalen, hvars alla väggar prydas med sköldmärken af de gressliga, friherrliga och adliga ätter, hvilka på svenska riddarhuset blifvit introdu-

Riddarhuset.

cerade, eger dessutom en skön plafondmålning, hvarför artisten, den berömde Klöcker Ehrenstrahl, erhållit 2,000 R:dr. Den är uppsatt på 1670-talet. Ej förr än vid riksdagen 1680 läser denna sal emedlertid varit begagnad såsom samlingsrum för ridderskapet och adeln. Utom denna är i samma våning lokal för riddarhusdirektionen, riddarhusutskottet, äfvensom för kansliet, samt i den undre de rum, der Sekreta utskottet under frihetstiden hade sina sammanträden, boställsrum för riddarhus-sekretären m. m.

10. *Rådhuset.* Detta palats, byggt uti italiensk stil på 1600-talet, såldes 1752 af greve Carl Bondes enkefru till Stock-

Rådhuset.

holms stad, men led betydligt genom en detsamma 2 år derefter öfvergången eldsvåda. Det återställdes likväl innan kort, och 1758 uppfördes de 2:ne flygelbyggnaderne åt Riddarhustorget, i ändamål att derstädes få utrymme för stadens kämnersrätt, corps de garde m. m. I stora rådhusalen ser man, utom en marmorbyst af Gustaf III, äfven porträtter af Carl XIII och Carl XIV Johan. Stadens svärd, nycklar samt de s. k. stadens stenar, hvilka fordom begagnats till ett straff, förvaras likaledes här.

11. *Nya Cellfångelsebyggnaden,* sammanbygd med polisens närvarande lokal vid Myntgatan, på det fångarne, såsom förut skedde, skulle slippa föras genom de folkrikaste af stadens gator, är uppförd i vacker, göthisk stil, påbörjades 1849 och har under loppet af de 3:ne derpåföljande åren så fortgått, att densamma den 1 April 1852 kunnat till begagnande upplätas. Denna byggnad har i uppförande kostat tillsammans 336,030 R:dr Banko, hvaraf staden tillskjutit 166,030 R:dr och af stats-

Nya Cellfängelset.

anslaget för uppförande af cellfängelser utgått 170,000 R:dr. Den innehåller 167 celler, deraf 16 mörka, jemte nödiga rum för fängelsedirektören och fångbetjeningen. Totalsumman af fångar under år 1853 utgjorde 5,378 och högsta antalet dagligen 180 à 200.

12. *Kanslihuset* är ännu känt under namn af Myntet, ehuru detta blifvit flyttadt till Kungsholmen. Alla departementen af Konungens Kansli äro nemligen sedan 1849 här inrymde under ett och samma tak, så att man icke, såsom förr, behöfver uppleta spridda delar deraf på 4 till 5 olika ställen inom hufvudstaden. De 4 kolossala, refflade pelarne vid façaden åt Norrbro äro uppsatte vid den reparation detta hus år 1790 undergick.

Bland privata hus i denna del af staden intager det så kallade Petersenska vid Munkbron ett utmärkt rum, så väl för de ålderdomliga gafflarne, vände åt gatan, och sin vackra, skulpterade port, som för de personers namnkunnighet eller betydighet, hvilka egt det. Tomten har till en början tillhört Jöran Persson och hans son Erik Jöransson Tegel. En styfson till denne sistnämnde, Reinhold Leuhusen, lärar, omkring 1646, hafva uppbyggt detsamma. Af honom såldes det 3 år derefter till drottning Christina, som skänkte det till sin kusin, hertig Adolf Johan af Zweybrücken. Denne åter sålde det till riksrådet grefve Claes Tott. Ifrån honom kom det genom skuld till Königsmarkska släkten, så att den namnkunniga Aurora Königsmark med sina båda systrar en tid egt detsamma. De sålde det 1692 till rådmannen Olof Hansson Törne, som öfver-

lät det åt sin måg, kongl. rådet grefve C. Piper. Af honom köpte, år 1753, konung Adolf Fredrik detsamma, och det uppläts nu till begagnande af den utaf honom upprättade kadettkorpsern, till dess den 3 år derefter förflyttades till Carlskrona. Nu sålde konungen det till presidenten Erland Broman, af hvilken slutligen direktören och grosshandlaren H. Petersen 1757 köpte det, och som gjorde det till fideikommiss i sin slägt. I denna stadsdel förekommer äfven ett hus vid Westerlånggatan med vacker portal, hvilket skall hafva tillhört drottning Christina samt af henne blifvit föräradt till generalen A. von Steinberg, ett vid Tyska planen, fordom tillhörigt Ehrenstrahl, samt ett vid Benikebrinken, som egts af den namnkunnige riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhjelm och för närvarande tillhör Bolaget för brandförsäkring af lösören.

Petersenska huset.

På Ridderholmen:

13. *Riksgäldskontoret.* I början af 18:de seklet egdes detta hus af grefve Bengt Oxenstjerna. År 1733 tillhörde det en baron Crasson, men något sednare hade Casselska kansliet här sitt säte, under hvilken tid det tillika beboddes af Casselska hofråderne Fern och Holler. Efter konung Adolf Fredriks död tillföll detta hus, förmodligen genom arf, grefvarne von Hessenstein. 1817 sålde fältmarskalken furst Hessenstein det till ryttmästaren grefve Taube för den högst obetydliga summan af 40,000 R:dr Banko, men grefven var köttslig kusin till fursten, hvilken på detta sätt ville gynna honom framför de andra släktningarne. Numera är detta hus upplåtet åt Riksgäldskontoret.

14. *Commerce-Collegium.* Uppbygdt af riksrådet grefve F. Stenbock, kom detta hus slutligen, dels genom arf, dels genom köp, i handlanden Levins ägo, af hvilken kronan för 240,009 daler kopparmynt inlöste det och anslog det åt Commerce-Collegium till begagnande.

15. *Frimurareordens hus.* Efter Jean de la Vallées ritning uppfördes detta hus af riksrådet och öfverståthållaren, friherre Schering Rosenhane. 1692 afbrann det, men iståndsattes och uppläts efter slottsbranden 1697 åt Kongl. Kansli-Collegium. Sednare hade det efter hvarandra flere egare, till dess kronan år 1772 inköpte det af handlanden Ström och öfverlemnade det åt Assistanskontoret. Hufvudbyggnaden inlöstes dock 1783 af Frimurareorden. Flygeln åt norra sidan har sedan blifvit tillbyggt och fullbordades år 1801. Huset är upptaget i värde till 34,000 R:dr B:ko. Det tillbygges för närvarande (1855) än ytterligare.

Längre ned på samma sida i kronan tillhöriga hus äro lokaler upplåtna för stadens auktionsverk.

16. *Svea Hofrätt.* Denna egendom tillhörde ursprungligen kronan, men drottning Christina skänkte den till fältmarskalken grefve C. G. Wrangel, som här lät uppföra den nuvarande palatslika byggnaden. 1693 afbrann den, men iståndsattes och inköptes åter af kronan för 13,333 $\frac{1}{4}$ R:dr Specie. Kongl. familjen flyttade nu efter slottsbranden till detta palats och bebodde det i 57 år, hvarföre det fick namnet Kungshuset. Ifrån 1754 har Svea Hofrätt upptagit största delen af hufvudbyggningen i trappa upp och norra flygeln, samt Kammar-Collegium den södra flygeln och Statskontoret bottenvåningen.

17. *Kammarrätten.* Midtemot, på andra sidan om vägen som förer ned till ångbåtshamnen, är detta hus beläget. Det har fordom tillhört riksskattmästaren G. Bonde, sedermera en friherre von Schlanfelt samt sednast i medio af förra århundradet en enkefru Cruus, efter hvars död det inköptes för kronans räkning och uppläts åt Kammarrätten. I samma hus äro äfven lokaler för Styrelsen öfver fångelser och arbetsinrättningar, för Civilstatens Pensionskassa samt Konungens Krigsarchiv.

18. *Förvaltningen af Sjöärenderne.* Detta hus innehades 1666 af kongl. rådet Pehr Sparre och har sedan varit i flera privata personers ego, till dess det 1776 inlöstes af kronan för 300,000 daler kopparmynt och uppläts åt Amiralitets-Collegium, samt vid dess upplösning 1791 åt Sjömilitiæ-kontoret. Sedan begagnades det af Krigsexpeditionen och Poliskammaren till år 1798, då en våning der inreddes åt generaladjutanten för flottorne. När denne fick sitt boställe på Skeppsholmen, inrymdes det åt Kommittéen för Flottans ärender, hvilken numera, under namnet Förvaltningen af Sjöärenderne, tillika med Krigshofrätten, här har sina lokaler.

19. *Gymnasium* lärer fordom utgjort en del af klostret, men efter reformationen blifvit donerad till Stockholms stad, emedan magistraten 1642 sålde det till fältmarskalken J. Banérs arfvingar. Det gick nu genom flere händer, till dess det år 1758 för Riddarholmskyrkans räkning inköptes af kammarherren Wachslager och anslogs till boställe åt församlingens kyrkoherde. Då denna församling 1807 upplöstes, uppläts det åt Stockholms gymnasium.

20. *Rikets Ständers hus.* Denna plats intogs fordom af Gråmunkeklostret. År 1640 inrättades der det s. k. Collegium Holmiense, som dock snart upplöstes, hvarefter stadens trivialskola ditflyttades, men huset bortbyttes 1666 mot ett på Själågårdsgatan, tillhörigt generalguvernören i Estland Bengt Horn. Derefter kom det i Posseska och De la Gardieska familjernas ego, till dess det 1760 köptes af enkefru von Schantz, som åter 1794 sålde detsamma till Rikets Ständers Riksgäldskontor. Här äro numera samlingsrum för preste-, borgare- och bondestånden, äfvensom för de flesta af rikets ständers utskott.

På Helgeandsholmen:

21. *Kongl. Stallet.* År 1673 anlades detta efter ritning af Nic. Tessin, men afbrann 1696, hvarvid 4 stalldrängar och 20 hästar omkommo i lågorne. Stallets återuppbyggande företogs dock genast och rymmer för det närvarande 140 hästar. Snedt emot stallet var en lång följd af år lokal upplåten åt Poliskammaren, men sedan denna 1852 blifvit flyttad till fordna Stadsauktionskammarens hus vid Myntgatan, begagnas lokalen numera af Kongl. Hofstallet.

På Norrmalm:

22. *Prins Oscars Palais.* Detta hus, troligen uppbyggt af fältmarskalken greve Lennart Torstenson, hemföll år 1696 för sterbhusgravationer till kronan, och anslogs åt öfverståthållaren till boställe, hvilken här också hade hela sitt kansli. Derefter kom det i riksrådet greve Th. Bjelkes ego, hvars arfvingar sålde det åt direktören C. Grill. Af dennes svåger,

grosshandlaren Peil, köpte prinsessan Sofia Albertina detsamma år 1783 för 40,000 R:dr. Flygeln ifrån stora huset ned till Strömgatan nedrefs nu, och under kongl. arkitekten Palmstedts inseende uppfördes en byggnad, motsvarande Kongl. operahuset. Denna blef färdig 1794. Prinsessan Sophia Albertina bebodde nu detta palats till sin död år 1829, då det, enligt hennes förordnande, tillföll den äldste Svea rikets arrfurste, som, näst kronprinsen, har rätt till kronan. Här äro numera lokaler upplåtne så väl för Kongl. Musikaliska Akademien, som för Lifrustkammaren, hvilken samling till större delen tillförene förvarades på Ulriksdal och i Riddarholmskyrkan.

23. *Operahuset.* Denna tomt skänktes 1651 af drottning Christina till riksrådet Axel Lillje, som bebyggde den. Öfverståthållaren baron C. Sparre inköpte detta hus år 1773, men transporterade köpeafhandlingen på konung Gustaf III, som 2 år derefter lät, enligt ritning af öfverintendenten baron Adelerantz, företaga byggnaden af det nuvarande operahuset. Den 30 September 1782 invigdes det med operan Cora och Alonzo. Efter det der föröfvade konungamordet år 1792 förblef det tillstängdt ett halft år, men uppläts ej till maskerader förr än 1826. Salongen rymmer omkring 1,200 personer.

Operahuset.

24. *Fria Konsternas Akademi.* Denna akademi stiftades år 1735 af riksrådet greve Tessin, men erhöll först 1773 sina stadgar af Gustaf III, hvilka förnyades 1846. Det hus, den nu eger vid Röda Bodarne, skänktes till akademien år 1775 af öfverdirektören Gerhard Meyer. I dess nuvarande skick är aka-

Fria Konsternas Akademi.

demiens lokal en prydnad för hufvudstaden. Byggnaden innehåller rum för de åtskilliga skolorne samt expositionssalar och sessions-sal, hvarjemte, enligt stadgarnes föreskrift, boningsrum finnas för direktören, sekreteraren och betjening. Öfriga lägenheter, såsom boningsrum och salubodar, uthyras för akademiens räkning. De på byggnadens vackra façad anbringade statyer af målare- och bildhuggarekonsten samt arkitekturen och gravyren äro modellerade af prof. Qvarnström.

25. *Landtbruks-Akademien.* Dess hus utgör en del af den fordna rännarebanan. Denna akademi stiftades 1811, och ledamöternes antal är, de utländske inberäknade, 72. Den har, utom bibliothek, konst- och modellsamling, äfven ett experimentalfält utanför Roslags tull. I samma hus är äfven lokal för den nya elementarskolan.

26. *Technologiska Institutet* inrättades år 1827, då förra Modellkammarens hus uppläts till dess begagnande. Dess samlingar förenades då äfven med institutets. Bibliotheket utgöres af 10,000 volymer. Undervisningen vid institutet omfattar linearritning och lavering, elementar-mathematik, fysik och kemi samt bearbetning af träd och metaller.

27. *Borgerskapets Enkehus.* Var fordom en Sparre-ätten tillhörig egendom och afbrann 1686. På 1720-talet sattes huset åter i sitt förra stånd af kongl. räntmästaren Lagersparre, men när denne för underslef afsattes, tillföll huset kronan, som åter öfverlemnade det åt grefvinnan Wojnarovsky, såsom ersättning för en penningesumma, som hennes man haft att fordra. I medlet af 1730-talet sålde hon det till Stockholms borgerskap.

Grosshandlaren Abr. Grill gaf första förslaget till denna inrättning, hvarföre alltid en medlem af denna familj är själfskrifven ledamot af direktionen, som dessutom består af 5 handlande och lika många handverkare. Underhållstagarnes antal är 70, fördelade i 14 rum, samt deribland äfven fattiga och till åren komna ogifta fruntimmer af borgerligt stånd. Af de till denna inrättning donerade betydliga kapitaler utgå derjemte pensioner till ett belopp af omkring 2,000 R:dr Banko årligen.

28. *Mindre Theatern*, belägen på östra sidan af Carl XIII:s torg, uppfördes 1842 af kapten A. Lindeberg med, om ock föga, understöd af ett bolag. Detta var det första theaterhus för dramatiska scenen, som blifvit uppfördt i Stockholm. Dess upp-

Mindre Theatern.

byggande skedde med sådan skyndsamhet att, ehuru grundstenen lades den 21 Mars ofvannämnde år, kunde theatern dock öppnas den 1 November med *Agne*, sorgespel af Ling. Då Lindeberg 2 år derefter såg sig tvungen att göra konkurs, försåldes theatern till ett bolag. Innevarande år är den, för 70,000 R:dr, inköpt af theaterdirektören Stjernström.

29. *Stora Barnhuset*. Genom 1619 års författning, som föreskref att barn- och tukthus skulle upprättas i hvarje stad, uppkom väl äfven ett barnhus i hufvudstaden, men detta räknar dock sin ålder egentligen från år 1637, då det erhöll vissa inkomster, förmåner och privilegier, hvilka drottning Christina 1650 stadfästade. Ej förrän 1692 blef tukthuset derifrån skildt

och barnhuset således upplåtet åt sitt egentliga föremål. Det hade äfven fordom egen kyrka, som ifrån 1646 hörde under Clara församling, men fick 1691 egen kyrkoherde. 1785 indrogs dock hela kyrkostaten, och kyrkan upplåts åt Svea lifgarde, som begagnade den till år 1803. Vid den åren 1813 och 1814 skedda reparation inreddes kyrkan till boningsrum. Barnhuset eger till en del sitt bestånd genom de betydliga privata donationer, som dertill tid efter annan blifvit gjorde, men äfven genom kronomedel, hvaribland $\frac{1}{40}$:del af kronans tiondespannmål. Barnen underhållas dels inom, dels utom inrättningen, upptagas redan i sin spädate ålder och njuta underhåll ända till femtonde året. För några år sedan var inlösningspriset endast 100 R:dr Banko, men höjdes sedermera till 240 R:dr Banko. Nu är det dock nedsatt till 200 R:dr samma mynt. Underhållstagarne uppgingo i medlet af innevarande år till det betydliga antalet af 2,690.

30. *Wetenskaps-Akademien.* Stiftarne till denna akademi sammanträdde första gången år 1739 och voro då ej mer än 6, men dessa voro Alströmer, Höpken, Bjelke, Triewald, Cederhjelm och Linné, hvaraf den sistnämnde genom lottning blef dess förste president. Då konung Fredrik I år 1744 bekräftade grundreglorne för den nya akademien, hade ledamöternes antal redan stigit till 61. Nu är, enligt sednaste stadgar, antalet af inländske ledamöter, fördelade i 9 klasser, fastställt till 100, och af utländske till 75. Det hus akademien nu eger vid Adolf Fredriks kyrka uppbyggdes i början af innevarande sekel utaf bryggareåldermannen Abr. Westman. Akademiens samlingar dityttades 1829 från dess förra lokal vid Stora Nygatan och äro nu under namn af Zoologiskt riksmuseum merändels 2 gånger i veckan mot en obetydlig afgift tillgängliga för allmänheten. Synnerligen rikt är detta museum i entomologiskt och ornithologiskt hänseende. Akademien eger äfven ett bibliothek, bestående af 35,000 band, utom 14,000 brochurer och 400 manuskripter.

31. *Observatorium.* Grundstenen härtill lades den 26 Maj 1748 vid slutet af Drottninggatan på en sandhöjd, som bildar sista lemningen af det fordna Brunkeberg. Byggnaden uppfördes efter ritning af baron Hårleman och invigdes i konung Adolf Fredriks närvaro den 20 September 1753. Astronomiæ professorn har här tillika sitt boställe.

Observatorium.

32. *Gasverket.* Den tomt, nära Clara sjö, som för detta ändamål är upplåten, upptages för närvarande af ett retorthus, ett reningshus, tvänne gashållare eller klockor, ett boningshus samt slutligen tvänne stora kolhus. Utrymmet i retorthuset är beräknadt för 24 ugnar med 120 retorter, men ugnarnes antal är för närvarande endast 18 med 94 retorter. Uti reningshuset finnas tvänne ångmaskiner, hvardera om 6 hästkrafter, hvilka afvexlande sätta gaspumpen i gång, som suger gasen från retorterna och drifver in den i afkylningsapparaten. Derifrån ledes den till tvättapparaten samt ytterligare in i reningskistorne. Sedan gasen genomgått hela denna process, magasineras den i gashållarne eller klockorne, af hvilka den ena rymmer vid pass 109,000 svenska kubikfot, den mindre deremot endast 74,500. Sjelfva gasklockorne bestå af tvänne delar, en öfre och en undre. De äro af hopnitade, valsade jernplåtar. Den större klockans öfre del har 66 fots diameter och $16\frac{1}{2}$ fots höjd, den nedre delen 68 fots diameter och 15 fots höjd. Den mindre klockans diameter är vid pass 11 fot mindre, men höjden lika. Aflopps-rören från desamma förena sig i en gemensam rörledning, som invid det förnämnda boningshuset uppstiger ur jorden och ingår i regleringsrummet, der den är förenad med rörsystemet under gatorne, hvilket här har sin utgångspunkt. År 1853 uppfördes gasverkets byggnader. Gasberedningen börjades i December månad samma år och redan nästföljande Januari månad var gaslysningen i gång inom centralförsamlingarne. Hela företaget hvilar på ett bolag, benämndt Gaslysnings-aktie-bolaget i Stockholm.

Utom ofvanuppräknade publika byggnader, förtjena äfven i denna stadsdel en mängd privata uppmärksamhet, såsom Bondeska, Ugglaska, Kejserska, Kirsteinska, Pihlska och Folckerska husen samt Brunkebergs hotel.

Folckerska huset.

På Kungsholmen:

33. *Seraphimer-Lazarettet.* År 1749 inköptes detta hus af presidenten baron Broman och inrättades till ett lazarett, som 1752 öppnades för sjuka, ehuru då med endast 8 sängar. Byggnaden utvidgades 1785 och fullbordades 2 år derefter sådan den nu är. Sängarnes antal uppgår nu till 300. Denna inrättning är bland de rikaste välgörenhetsinrättningar i riket. Genom donationer eger den nemligen en fond af mer än 140,000 R:dr Banko.

34. *Carolinska Medico-Chirurgiska Institutet.* Detta inrättades 1811 och dess första föremål var att bilda fältläkare, men när, efter krigets slut, detta ej mer behöfdes, utvidgades ändamålet för inrättningen. År 1816 inköptes dertill en egen lokal snedt emot Seraphimer-Lazarettet. Enligt sednaste reglemente hållas här af professorer föreläsningar i naturalhistorien, kemien, barnförlossningskonsten samt i theoretisk och praktisk medicin och kirurgi. Här finnas dessutom så väl kirurgiska som anatomiska samlingar och bland de sednare dyrbara vaxpreparater, förfärdigade i Florens af Galenzoli och förärade till inrättningen af H. M. Konungen. Institutets bibliotek uppgår till 13,400 band. Lärare äro för närvarande 11, och 1853 var antalet af studerande 168. A riksstatens 8:de hufvudtitel är

för institutet uppfördt ett anslag af 17,187 R:dr Banko. Dess egendom är brandförsäkrad till 57,300 R:dr samma mynt.

35. *Garnisons-sjukhuset* började uppföras 1816, men blef ej färdigt förrän år 1834. År det största sjukhus i hufvudstaden, men har äfven kostat i uppförande omkring 640,000 R:dr Banko. Sjukrummens antal är 35, hvaruti inrymmas 600 sängar.

36. *Kongl. Myntet*. Sedan år 1849 är detta, såsom ofvannföre är nämnt, flyttadt till Kungsholmen och förra Owenska egendomen för detta ändamål inköpt.

37. *H. K. H. Kronprinsessan Lovisas Vårdanstalt för sjuka barn*. Detta smakfulla hus uppfördes under loppet af åren 1852 och 1853. Kostnaden dertföre uppgick, förutom inredning, inventarier m. m., till 32,658 R:dr 45 sk. 4 rst. B:ko. Häruti var likväl inköpet af tomplatsen inberäknadt, på hvilken förut stod ett åldrigt trähus. (Se ytterligare om Allmänna Inrättningar för sjukvården.)

38. *Diakoniss-sällskapets Läroanstalt* etc. Denna utan tvifvel ganska välgörande stiftelse, som egentligen daterar sig från 1851, har nyligen inköpt en egen lokal, men upptager ännu en hyrd. (Se vidare om Barnhus etc.).

Blasieholmen:

39. *Statsministerhotelet*. Vid öfverhoffjägmästaren grefve C. Fersens död såldes detta hus år 1786 åt kronan och anslogs till boställe åt kanslipresidenten. Numera är det upplåtet åt Statsministern för utrikes ärenderne.

Bland härvarande privata hus förtjena anmärkas det Adelsvärdska, Piperska och Schultzenheimska.

40. *National-Museum*. På Kyrkholmen, belägen vid yttersta udden af Blasieholmen, grundlades 1848 Nationalmuseibyggnaden. Sedan vid riksdagen 1844 och 1845 Kongl. Maj:t härom aflåtit proposition till Ständerna, beviljade dessa 500,000 R:dr Banko, att utgå med 50,000 R:dr under hvarje byggnadsår. Flere ritningar uppgjordes nu och en af dem godkändes slutligen. Denna öfversändes då till Berlin att granskas af öfverbyggnadsrådet Stüler, som enkom för detta ändamål företog en resa hit, hvaraf resultatet var att han framkom med en så godt som fullkomligt ny ritning. Denna följes nu med få förändringar vid uppförandet af Nationalmuseum, hvarmed man hunnit till andra våningen. Byggnaden, som vetter åt slottet, har en längd af 260 fot, håller i bredd 182 och blir i höjd omkring 100 fot. Den får 2:ne borggårdar, innehållande något öfver 800 quadratalnar, och långfacaderne hafva midtpå en framspringande utbyggnad eller så kallad avant-corps. Endast taktäckningen, om den, såsom troligt är, kommer att bli af koppar, är beräknad till en summa af nära 42,000 R:dr Banko,

Nationalmuseum.

eller, med andra ord, ej långt ifrån $\frac{1}{10}$:del af hela den för byggnadens uppförande anslagna summa. Byggnaden är bestämd att till en början inrymma Kongl. Bibliotheket, Målningssaleriet och Staty- eller så kallade Stenmuseum, Lifruskammarens samt Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens samlingar.

Ladugårdslandet:

41. *Artillerigården.* Vid slottsbranden 1697 flyttades det förut på slottet varande arkliet till Ladugårdslandet, och troligt är, att det till en början förvarades i det nu mera s. k. kronobageriet, emedan denna byggnad, tillika med kronomagaset, redan blifvit uppförd under Johan III:s regering. Sedan den plats, der nu Artillerigården är belägen, länge varit upptagen af en mängd små, dåliga trähus, utgörande boställen och verkstäder för smeder, lådmakare och andra handverkare, uppfördes äntligen stora tyghuset, som 1753 fullbordades. I dess undre våning förvaras 12- och 24-pundiga metallkanoner, och i den öfre, hvartill på gaslarne äro anbringade 2 hvälfda stenbroar, för att derpå transportera kanoner upp och ned, en mängd trophéer och mindre stycken, vid åtskillige tillfällen tagne från rikets fiender. Så är äfven förhållandet med de i långa rader på borggården liggande jern- och metallkanoner. Denna sednare inneslutes åt den öppna platsen till af ett vackert jernstaket. Liksom Milanos invånare under medeltiden, kunna äfven vi berömma oss af att ega en Caroccio. En fana förvaras nemligen här, skänkt af Carl XII för att på en vagn åtfölja artilleriparken, en utmärkelse, hvilken knappast något regemente inom

svenska arméén delat med Svea artilleri. Frontispicen af tyghuset är prydd med riksvapnet 3 kronor. Först i sednare tider äro de båda flyglarne uppförde. I den östra äro rum för en mängd pjäser hörande till artilleriparken, äfvensom andra förådrar; i den vestra är nedre våningen upptagen af verkstäder, och i den öfre boställsrum för fälttygmästaren samt lokaler för kansli, modellkammare m. m. Till venster om stora ingångsporten har artilleriregementet sin högvakt.

42. *Andra Gardets Kaserner.* Vid 1818 års riksdag beslöts att kaserne, i likhet med hvad förut skett för Lifgardet till häst, skulle anläggas för Andra gardet. I anledning deraf inköptes det fordna Terra Nova skeppsvarf, och uppförandet af de trenne kasernebyggnader, der finnas, påbörjades, men den sista hann först för några få år tillbaka sin fullbordan. På frontispicen af den medlersta är Carl XIV Johans namnchiffer anbringadt.

43. *Fredrikshof.* Den stora kasernbyggnaden för Lifgardet till häst uppfördes till det mesta under Gustaf IV Adolfs regering. Den har ett praktfullt utseende, ehuru man kan anmärka att flyglarne äro för mycket framskjutna och derigenom till någon del undanskymma hufvudbyggnaden, men felet härför torde möjligen mera böra tillskrifvas platsens inskränkthet, hvarpå byggnaden skulle uppföras, än brist på smak hos arkitekten. Stallarne lära inrymma 400 hästar. Det nedanför belägna gamla Fredrikshof, hvaraf den nyssnämnde kasernen äfven fått sitt namn, skänktes 1652 af drottning Christina åt arkitekten J. de la Vallée och kallades då Kalfhagen, men hvilket namn af honom förändrades till Lustdal, emedan han erhöll tillstånd att derstädes ej allenast anlägga värdshus, utan äfven "bollhus, klot-trycktaffelspel med flera förnöjande saker, såsom han på fremmande orter har sett eller sjelf påfinner." År 1668 såldes det till kongl. rådet och fältmarskalken grefve O. W. Königsmark, som efter sig uppkallade det Königsmarkshof. Då konung Fredrik I år 1733 blef egare deraf, lät han anlägga ett stenhus och tvänne trädgårdar. Från denna tid har det burit sitt nuvarande namn. Den ofvannämnde monarken skänkte det emedertid till presidenten baron Broman. Vid hans död såldes det till kongl. rådet friherre C. O. Hamilton, och vid dennes frånfälle inlöstes det 1772 till vinterpalats åt enkedrottning Lovisa Ulrika, som bebodde det till sin död år 1782. Prinsessan Sophia Albertina bebodde det väl ännu någon tid, men 1789 blefvo flere af ridderskapet och adelns ledamöter här hållne i fängsligt förvar, äfvensom några medlemmar af Anjalaförbundet här dömdes till döden och utfördes till Ladugårdslandstörget för att afrättas, men blefvo dock alla benådade, med undantag af öfverste Hästesko, hvilken derstädes den 8 September 1790 undergick sitt straff. Då fordna arsenalen 1793 omändrades till dramatisk

theater, uppläts Fredrikshof till förrnämnda ändamål, men sedan den nu ytterligare år 1802 blifvit flyttad till det nu nedrifna förra orangerihuset vid Carl XIII:s torg, inreddes det till kasern för Kongl. Svea Lifgarde.

Skeppsholmen:

44. *Kanonierkasernen.* På ofvannämnde holme, som då bar namnet Lustholmen, lät Johan III åt sig uppbygga ett lusthus. År 1634 bekom den sitt nuvarande namn, då riksamiralen Claes Fleming hit lät flytta "skeppsgården under Stockholms slott." När amiralitetshuset på Blasieholmen år 1651 skänktes till riksstallmästaren H. Wachtmeister, uppläts konung Johans hus åt amiralitetet, men efter 1680, då flottan flyttades till Carlskrona, begagnades det dels af riks- och kammararkivet till akters förvarande, dels till magasinshus, ända till 1706, då det efter undergången reparation inrättades till kasern för manskapet vid Stockholms eskader af Kongl. Maj:ts flotta. Ett rymligt kasernhus uppbyggdes dock midtemot, år 1818, för ofvannämnde manskap, och då Kanonierkorpsen några år der-efter inrättades, fick den sig i stället detta hus anslaget till kasern. Denna korps består af ynglingar, hvilka, efter fulländad kurs, ega rättighet att ingå såsom underofficerare antingen vid flottan eller vid något landtregemente. Sedan denna kasern för några år sedan undergick en betydlig reparation, är dess yttre, så mycket tidens smak medgifver, återställt i sitt ursprungliga, vördnadsvärda utseende, och erbjuder med sina 4 hörntorn och trappgallar en ganska vacker anblick.

Kastellholmen:

45. *Kastellet.* Sedan det gamla, åttkantiga salutkastellet härstädes år 1845 genom oförsigtighet med det derunder för-

Kastellet.

varade krut sprang i luften, har en smakfull byggnad i göthisk stil här blifvit uppförd.

På Södermalm:

46. *Stadshuset.* Detta hus, beläget vid Södermalmstorg, lär vara uppbyggt under Carl XI:s regering på 1670-talet och på stadens bekostnad, hvaraf det erhållit sin benämning. Efter den brand, som 1694 öfvergick detsamma, bekostades derpå 40,000 daler silfvermynt till reparation, och har det sedan dess varit nyttjadt till hvarjehanda behof. Så har här, utom stads-källaren, länge varit både rysk och katholsk kyrka, samt lokaler dessutom upplätne för anatomisal, södra kämnersrätten, hall- och manufakturrätten, fängelser för statsfångar m. m.

47. *Göldstugan.* Denna var fordom belägen vid Persiligränden i sjelfva staden, men flyttades år 1782 till dess nuvarande lokal vid Hornsgatan, som staden inköpte af sidenfabrikören Wiese. Huset skall på 1750-talet vara uppbyggt af körsnäråldermannen N. Björk.

48. *Gensdarmkasernen.* Gensdarmkorpsen, hvilken, före polisens nya organisation, omvexlande med denna, besörjde nattbevakningen i hufvudstaden, har ej långt ifrån Catharina kyrka sin kasern.

49. *Grefl. Engeströmska Bibliotheket* är inrymdt i en egendom, hvilken, tillika med det förra, då bestående af 10,000 volymer, utaf statssekreteraren Benzeltjärna år 1791 gjordes till fideikommiss, samt ärfdes af hans systerson, sedermera statsministern för utrikes ärenderne, greve L. von Engeström. Denne tillökade det ytterligare med öfver 6,000 volymer samt en mängd handskrifter, målningar, mynt och antiqviteter.

50. *Engeströmska* eller *Euphemias Fattighus*, en välgörenhetsinrättning, stiftad af framl. h. exc. greve L. von Engeström till minne af sin dotter Euphemie, som afled 1816. I detta fattighus, som öppnades 1818, åtnjuta 4 gamla och fattiga qvinnor af katholska trosbekännelsen fria husrum, vedbrand och penningeunderstöd.

Bland privata hus på Södermalm må likaledes nämnas det s. k. Schönborgska huset, hvilket intager ett helt kvarter vid Göthgatan, ett vid S:t Paulsgatan, numera tillhörigt ryttmästaren Wertmüller, uppbyggt af öfverste van der Noot samt sedermera bebodt af trenne holländska ministrar efter hvarandra, Aspelinska huset vid Hornsgatan, det Philipsenska vid Adolf Fredriks torg m. fl.

Stockholms vapen är nu mera S:t Eriks bild, men var först 3 torn.

Bildstoder, till ett antal af 6, pryda åtskilliga af Stockholms öppna platser: